

En norsk-svensk union att minnas

■ Kolumn

Lars
Jonung

I SEPTEMBER I ÅR GER RIKSBANKEN ut ett minnesmynt för att uppmärksamma att det är 100 år sedan unionen mellan Sverige och Norge upplöstes. Är denna politiska skilsmässa - när kung Oscar blev av med halva sitt kungarike - värd att firas på ett svenskt mynt? Minnesmynt präglas ju snarare för att ära fosterländska triumfer än för att hylla förlust av land och folk.

Svaret är ett obetingat ja. Unionsupplösningen 1905 är väl värd en hyllning. Den ägde rum i en värld där de nationalistiska strömningarna var långt starkare än i dag. Norge och Sverige skramlade med vapnen. Gränsen hade befästs på den norska sidan. Trots detta genomfördes en fredlig separation, en process som blev en internationell förebild.

Vilken bild bör då präglas på minnesmyntet? Riksbanken funderar. Här gäller det att finna fredens - inte krigets - hjältar från den tiden, gärna med ett motiv som förenar de två länderna, helst med en mänsklig touche. Förhandlingsdelegationen vid mötet i Karlstad sommaren 1905 får knappast plats på de två valörer som Riksbanken myntar.

Låt mig föreslå ett annat motiv: det norsk-svenska paret Bugge-Wicksell: hon, Anna Bugge (1862-1928) från Norge och han, Knut Wicksell (1851-1926) från Sverige, förenade i ett livslångt och lyckligt förhållande. De kämpade båda för en fredlig lösning på unionstvisten.

Anna arbetade hela sitt vuxna liv för freds- och kvinnorörelsen. Hon blev - trots unionsupplösningen och sin norska bakgrund - Sveriges första kvinnliga diplomat som medlem i den svenska delegationen till Nationernas Förbund 1919.

KNUT, PROFESSOR I NATIONALEKONOMI I LUND, var ökad antimilitarist och gjorde präktig skandal med sitt stöd för Norge 1905 vid Tegnérifesten i Lund, då de nyinskrivna studenterna välkomnades till universitetet. Wicksell försvarade den norska politiken genom att jämföra de svenska kraven på rivning av de norska gränsbefästningarna med ett ryskt krav på Sverige att riva Bodens fästning.

Mer skandal blev det när han i samband med kung Oscars död vägrade skriva under Lunds universitets kondoleans. Wicksell ansåg i ett brev till bäste vännen Hjalmar Öhrvall "Att berömma salig Oscar II för att han icke började krig med Norge ... är ungefär som att berömma en bankdirektör för att han inte rymt med kassan". Anna fick under denna tid utstå mycken smälek för sin makes önskan att demonstrera offentligt.

Det finns alltid en risk vid ett 100-årsjubileum att man drar fram något föråldrat ur arkivens glömska för att slå mynt av det. Den risken finns inte med makarna Wicksell. Även i dag framstår de som moderna på många sätt. Låt oss börja från början.

I juli 1888 deltog Anna Bugge som ordförande i Norsk Kvinnesaksforening i ett nordiskt kvinnosaksmöte i Köpenhamn. Till mötet kom samtidigt Knut Wicksell. Tycke uppstod. Ett år senare beslöt de att leva tillsammans. Men här fanns en hake. Den principfaste Knut vägrade att gifta sig eftersom ett giftermål juridiskt sett skulle göra kvinnan underordnad mannen. Lösningen blev ett samlevnadskontrakt. Det skrevs av den unge advokaten Karl Staaff, senare liberal statsminister.

DET FINNS SYMBOLIK I DETTA tidiga sambokontrakt. Bägge parter skulle vara likvärdiga. Samma idé återkommer i deras syn på relationen mellan Norge och Sverige. De var unionsvänliga

skandinavister. De önskade ett nära samarbete mellan de nordiska länderna. För tillfället var tyvärr de nationalistiska strömningarna för starka men de hoppades att i framtiden skulle en internationell gemenskap växa fram.

1912 blev Anna svensk medborgare efter ha tagit en jur kand-examen. Hon var sedan länge djupt engagerad i svenskt samhällsliv. Hon verkade i det liberala partiet.

I 1912 års valrörelse turnerade hon i Norrland med de frisinnades ledare Karl Staaff. Hon lade ner sin själ i kampen för fred och för kvinnlig rösträtt. Hon förespråkade tidigt att internationella tvister skulle avgöras på fredlig väg genom folkrättslag och inför en internationell domstol, upprättad av samtliga "civiliserade makter".

När det gällde penningpolitiken var Knut en varm anhängare av den skandinaviska myntunionen. När första världskriget hade knäckt det nordiska valutasamarbetet föreslog han att Sverige, Norge och Danmark skulle upprätta en ny valutaunion med det amerikanska Federal Reserve-systemet som förebild och med huvudkontoret i Göteborg.

ETT MINNESMYNT BÖR INTE bara vara tillbakablickande. Wicksell framstår i dag som en av nationalekonomins stora. Hans vetenskapliga lyskraft har bara blivit starkare efter hans död. Hans teorier för penningpolitiken är i själva verket grunden för den inflationsstyrning som såväl Sveriges Riksbank som Norges Bank i dag bedriver - liksom den amerikanska och europeiska centralbanken.

Norges centralbank ger nu ut tre minnesmynt för att uppmärksamma skilsmässan från Sverige. Trist traditionalism är inspirationskällan för motiven på dessa. Med ett mynt över makarna Bugge-Wicksell kan Riksbanken visa något annat, nämligen att för hundra år sedan fanns i våra länder en vision av en fredlig värld bortom nationsgränserna - en passande hyllning till unionsupplösningen.